

Visie en doelstellingen

Wat is nu eigenlijk 'Goed leren bewegen'?

Bij de KVLO scharen we ons achter het motto 'Goed leren bewegen'. Maar welke kleuring geven we hieraan in onze lessen? Welke keuzes maken we? Hebben wij als vakwereld een eenduidige visie op 'Goed leren bewegen'? We hebben het in ons vakblad vaker gehad over concepten en visievorming rondom beter leren bewegen, en dit vaak – en terecht gezien zijn expertise – opgehangen aan de historische indeling die onderzoeker Bart Crum (2011) ons op meesterlijke wijze heeft voorgehouden. In dit topic willen we opnieuw gaan kijken naar de praktische consequenties, hoe staan we er nu voor? | Tekst Gertjan van Dokkum, Frank Gerritsen, Frank Jacobs, Maarten Massink, Ger van Mossel en Herman Verveld (auteurscollectief)

In een reeks artikelen, samengesteld door een auteurscollectief, leggen we de lezer vijf accenten of invalshoeken voor, van waaruit het beter leren bewegen kan worden vormgegeven in onze lessen bewegingsonderwijs.

Aanleiding voor deze aanzet is de algemene doelstelling voor het vak die ook verwijst naar het motto van de KVLO; 'Goed leren bewegen': leerlingen leren beter te bewegen (verbeteren) vanuit een pedagogisch perspectief. Ze moeten meervoudig bekwaam én enthousiast worden om nu en later deel te nemen aan de beweeg- en sportcultuur (KVLO, 2017). Daarbinnen onderscheiden we in eerste instantie drie verschillende kernpunten:

- meervoudige handelingsbekwaamheid/deelnamebekwaamheid verbeteren;
- introductie en deelname aan de bewegingscultuur;
- handelen vanuit een pedagogisch perspectief.

Deze kernpunten zijn geen vakconcepten maar zijn eerder te zien als accenten en invalshoeken naar een praktijktheoretisch kader, dat met name ook voor onze zes opleidingsinstituten van grote waarde kan zijn. Naast deze drie accenten zijn er nog twee andere te onderscheiden, die weliswaar niet als zodanig in de algemene doelstelling worden meegenomen maar binnen ons vakgebied wel degelijk als belangrijke invalshoeken voor het onderwijs gelden. Deze twee accenten verwijzen naar de zogenaamde instrumentele (meer vakoverstijgende) waarde die onderwijs in bewegen ook kan hebben, namelijk de gezondheid bevorderende en de vormingsgerichte waarde. Beter leren

bewegen staat bij deze twee accenten niet in directe relatie met het bevorderen en bewerkstelligen van beweegbekwaamheden, maar hierbij worden andersoortige ontwikkelingsmogelijkheden en vormingswaarden als persoonlijk welzijn, socialisatie, cognitie en identiteit centraal gesteld.

Vijf accenten

In dit topic beschrijven we vijf nadere accenten of invalshoeken van de algemene doelstelling van het vak. De vijf accenten schotelen niet per se een ideaaltypische werkelijkheid voor, maar laten juist ook weerstand en weerbarstige praktijken zien. Wat zijn de dilemma's en specifieke

probleemgebieden waarover driftig heen en weer gedacht kan worden? Aldus onderscheiden we minstens vijf accenten/invalshoeken, die het curriculum van ons vak kleur kunnen geven en van waaruit wij ons vak kunnen inrichten, maar altijd binnen het kader van de gegeven algemene doelstelling:

- 1 accent op gezondheid en fitheid (lichamelijke oefening);
- 2 accent op persoonsvorming en identiteitsontwikkeling, relatie met pedagogische opdracht (lichamelijke opvoeding);
- 3 accent op socialisatie en voorbereiden op sport- en bewegcultuur (sportonderwijs);
- 4 accent op verbeteren van bewegingshandelingsbekwaamheid en meervoudige deelnamebekwaamheid (bewegingsonderwijs);
5. accent op bewegemotieven en verschijningsvormen (sport- en bewegingsonderwijs).

Human Movement and Sports in 2028

Laten we eerst eens terug gaan in de tijd en kijken wat er op het gebied van visievorming de laatste jaren in ons vakgebied al is gebeurd en doorontwikkeld. In 2011 heeft een werkgroep, samengesteld uit SLO, KVLO en alo's, in het project Human Movement and Sports in 2028 (Brouwer et al., 2011) ons een blik in de toekomst van het vak LO op school gegeven. Zij heeft met dit document de vakwereld een kompas willen aanreiken, waarop de collega's hun koers kunnen bepalen. En dat is van groot belang in de snel veranderende samenleving, waarin individualisering, instrumentalisering, institutionalisering, ver- en ontsporting, digitalisering en verdergaande beweegarmoede een grote rol spelen.

“Het proces dat zij (werkgroep HM&S, red.) daarbij heeft doorgemaakt, is typerend voor het proces dat ons voor de hele vakwereld voor ogen staat voor de komende jaren. Elkaar leren verstaan vanuit ieders eigen achtergrond en specifieke taalspel en elkaar dan vinden op een heldere kernaanduiding voor het leergebied met ruimte voor grote creativiteit en diversiteit in de

uitwerking. Sleutelwoorden daarbij zijn samenwerking aan een gezamenlijke visie op de ontwikkeling van het bewegen van kinderen in meerdere contexten in beweegteams met een grote diversiteit aan partners.” (p. 7)

Dit constructieve en collegiale samenwerkingsproces willen wij nu opnieuw belichten en kijken of we elkaar nog steeds kunnen verstaan, bijvoorbeeld vanuit de zes scenario’s die bij HM&S 2028 (Brouwer et al., 2011) zijn ontwikkeld. Net als toen, willen wij ook met dit topic voorkomen dat collega’s op hun strepen gaan staan en hun visies en meningen alle kanten opgaan. We willen tot de kern komen, zodat ons vak – naast rekenen, taal, digitale geletterdheid en burgerschapsvorming – een kernvak voor het onderwijs is en blijft. We vinden dat er kritische keuzes kunnen en moeten worden gemaakt in de richting waarin ons vak zich kwalitatief en ambachtelijk zou moeten

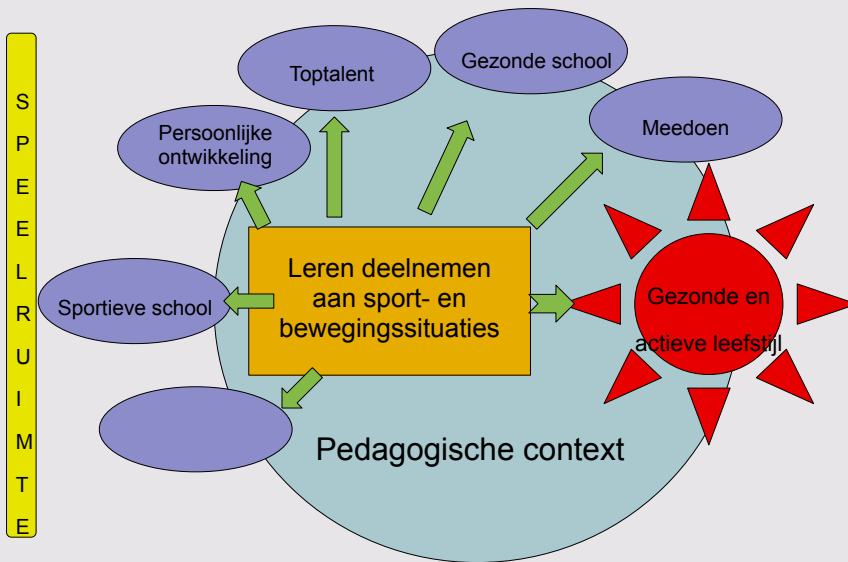
ontwikkelen. Zowel binnen po, vo, mbo als so.

Bij HM&S: “...is daarom besloten te werken met een beperkt aantal toekomstscenario’s. Vanuit de ontwikkelingen die we hiervoor schetsten, hebben we een zestal trends geselecteerd die op dit moment een rol spelen en waarvan we vinden dat die ook voor de komende jaren een rol kunnen gaan spelen bij het maken van keuzes voor de toekomst. Elk scenario was een verscherpte keuze voor één algemene doelformulering voor het bewegingsonderwijs (...). Daarna zouden we een beter gefundeerde keuze kunnen maken welke doelen we wel of niet bij het bewegingsonderwijs van 2028 vinden passen en wat we ons voorstellen bij de manier waarop die kunnen worden gerealiseerd.” (p. 30)

Op basis van dit uitgangspunt zijn in de HM&S de volgende zes scenario’s geformuleerd:

- 1 De lichamelijke opvoeding van kinderen, waarbij de beweegactiviteiten in dienst staan van de ontplooiing van het persoonlijke beweggedrag en algemene vorming van de leerling.
- 2 Wegwijs in de bewegingscultuur, waarbij een brede en diepgaande introductie in de bewegings- en sportcultuur de centrale kern vormt.
- 3 Nederland in de top 10, waarbij aan talentherkenning en -erkenning moet worden gedaan, zodat we onze sporttalenten beter kunnen opleiden en doorverwijzen naar hun favoriete sport, zodat zij de medailles voor ons land op de Olympische Spelen kunnen binnenhalen.
- 4 Speelruimte geven, waarbij ons vak in dienst staat om elk kind een zo groot mogelijke speelruimte te geven voor een persoonlijke ontwikkeling.
- 5 Een gezonde en actieve leerstijl, waarbij vergroten en verbeteren

Figuur 1 Overzichtsschema HM&S 2028

van conditie van leerlingen, hen te stimuleren om naast de lessen meer te bewegen en hen bewust te maken van een gezonde leefstijl de centrale gedachte is.

6 Iedereen doet mee door bewegen, waarbij participatie en socialisatie in en door het bewegen wordt gestimuleerd.

De meest verrassende constatering was dat er – ondanks de soms grote verschillen in gekozen accenten, invalshoeken, belangen, achtergronden en beroepscontexten – een grote eensgezindheid was over de kern van de taak van het onderwijs op het terrein van bewegingsonderwijs en sport. “In algemene zin kan daarmee ook geconcludeerd worden dat gezien het grote belang van bewegen als basiscompetentie HM&S ook in het jaar 2028 deel zou moeten uitmaken van de kernopdracht van het onderwijs.” (p. 65). Dat was opvallend en hoopvol, zoals het overzichtsschema HM&S 2028 treffend aangeeft (zie figuur 1).

Ondanks deze grote eensgezindheid over de kerntaak van het bewegingsonderwijs, namelijk dat bewegen moet worden gezien als basiscompetentie en bewegen verbeteren de

opdracht is, blijft echter toch de vraag: geven de scenario's ons nog steeds voldoende richting om de lessen bewegingsonderwijs met concrete doelen, samenhangende methoden en evaluatievormen op consistente wijze in te richten?

Dilemma's binnen de scenario's

Bij scenario 1 en 4 kun je je afvragen of het doeldomein subjectificatie (Biesta, 2011) niet te groot wordt gemaakt, waardoor de balans kwijtraakt met socialisatie en kwalificatie. Scenario 2 biedt weliswaar een introductie in de bewegingscultuur (socialisatie), maar is deze wel blijvend en duurzaam? En welke keuze van activiteiten maken ze, of is elke beweegactiviteit goed, betekenisvol en in een leerlijn weg te zetten? En kunnen ze hiermee ook het leereffect van hun lessen aantonen?

Bij scenario 3 wordt de betere beweging bediend en dit kan ten koste van de gemiddelde en zwakkere beweging gaan en mag je hopen (hoop die vaak ijdel blijkt te zijn) dat de talenten ook daadwerkelijk doorbreken en met plezier tot op lange leeftijd blijven bewegen.

Scenario 5 richt haar lessen wel erg eenzijdig in op gezondheid

bevordering. Zullen alle leerlingen deze oefeningen met plezier en succeservaring blijven doen en volhouden? En wordt bij een gezonde leefstijl dan niet teveel gefocust op de fysieke component, terwijl de WHO (vooral tijdens de coronapandemie) zich vooral ook heeft willen richten op mentaal en sociaal welzijn?

Scenario 6 klinkt natuurlijk erg inclusief en respectvol en komt tegemoet aan de verschillen tussen mensen. Maar houdt het wel rekening met de paradox die daaraan ten grondslag ligt? Want met het voorschrijven van inclusie en diversiteit bereik je vaak het tegenovergestelde, namelijk onderwijs waarin men elkaar uitsluit en niet meer naar elkaar luistert of mee in gesprek gaat. Bijvoorbeeld; je laat de leerlingen in je lessen alleen in heterogene groepen bewegen, waardoor er een stuk plezier kan verdwijnen voor leerlingen die ook eens een keer met gelijkgestemde of bewegers van gelijk niveau willen bewegen en elkaar daarin willen stimuleren. Ook hier lijkt de balans zoek.

Het leergebied Beweging & Sport

Een dergelijke vraag en constatering dringt zich ook op wanneer we de uitkomst van de werkgroep van het leergebied Beweging & Sport in het kader van Curriculum.nu even kort belichten: geven de acht bouwstenen ons wel voldoende basis en richting voor de concrete en samenhangende lessen in het licht van beter leren bewegen? Vanuit hun missie ‘een leven lang met plezier bewegen’ levert het leergebied Beweging & Sport een bijdrage aan alle drie doeldomeinen van het onderwijs: socialisatie, kwalificatie en persoonsvorming (<https://curriculum.nu/wp-content/uploads/2019/01/Bewegen-en-Sport-visie.pdf>). Beweegsituaties samen regelen, het verbeteren van de beweegvaardigheid en bewegen beleven en waarderen. En wanneer ze de gezondheidsbevordering er ook nog aan toevoegen, zien we hier al snel de vier sleutels van het basisdocument onderbouw vo (Brouwer et al., 2012) in terug: bewegen verbeteren, bewegen beleven, bewegen regelen en bewegen en gezondheid. Met de grote opdrachten

en bouwstenen wordt de visie in het leergebied *Bewegen & Sport* verwoorden meer concreet inhoud gegeven:

- gevarieerd beweegaanbod;
- beter leren bewegen;
- actieve en gezonde leefstijl;
- beweegidentiteit;
- taken en rollen in beweegsituaties;
- samenwerken in beweegsituaties;
- bewegen en sport binnen en buiten de school;
- bewegen op eigen niveau.

Maar wat is nu 'Goed leren bewegen'?

Ook bij de bouwstenen is – net als bij de scenario's van HM&S – sterk rekening gehouden met de vele verschillende visies en posities die binnen ons vakgebied aanwezig zijn en die zich adequaat dienen te verhouden ten opzichte van een snel veranderende samenleving, waarin allerlei claims op ons afkomen. Dezelfde soort dilemma's en probleemgebieden als bij de scenariobeschrijvingen, zien we hier dan ook terugkomen. Samen te vatten in: kijken we niet steeds verder af van onze kernpunten en kerntaak wanneer we aan al deze vaardigheden en vormingswaarden tegemoet willen komen? Aan beweegidentiteit hebben we al een topic gewijd. Brouwer (2021, p. 5) zegt daarover:

“Hoe uitgebreid is dat? Is dat hoe motorisch vaardig je bent? Of hoe fit? Hoe sociaal je bent in beweegsituaties? Wat je er allemaal van afweet? Hoeveel initiatief je neemt? Hoeveel ruimte je aan anderen geeft of zelf claimt? Hoeveel risico je durft of bereid bent om te nemen? Of je een brokkenpiloot bent? Of je altijd en overal wilt winnen? Of is het alles en is deze lijst eindeloos uit te breiden, want wanneer ken je iemand zo dat je kunt definiëren wat haar onderscheidt van anderen? Ik vermoed het laatste. Daarmee wordt dit wel een hele grote opdracht. Geen wonder dat het OT (ontwikkelteam *Bewegen & Sport*, red.) zegt dat deze GO (grote opdrachten, red.) samenhangen met alle bouwstenen.”

Wordt ons vak dan niet weer die toverbal en werkt het als Haarlemmerwonderolie? We zijn toch zeker ambachtsmensen die als

schoenmakers bij hun leest moeten blijven? Is het dan niet beter om weer terug te keren naar de kern van ons vakgebied, namelijk leerlingen de betekenisvolle wereld van uitdagende beweegactiviteiten in te leiden en ze daarin de gelegenheid te bieden om naar mogelijkheden te zoeken om de gestelde beweeguitdagingen aan te leren gaan en de beweegproblemen op te lossen? Nog fundamenteeler: waar zijn deze beweegactiviteiten op geordend? Wat is het ordeningsprincipe waar deze accenten naar verwijzen? We bevinden ons in een netwerk rondom bewegen, waarin we gezamenlijk in dialoog, met sparren en heen en weer denken, onze lessen leerrijk en betekenisvol (en dus succesvol en plezierig) voor onze leerlingen trachten in te richten.

Naar vijf accenten voor inrichting en ordening van bewegen

De vijf accenten die na dit inleidende verhaal worden beschreven, laten zien op welke wijze zij antwoord geven op de drie kern-didactische vragen die Crum destijds al stelde voor een samenhangende visie op beter leren bewegen: de doelstelling-, methode-, en evaluatievraag. Een consistente visie leidt tot een betere rechtvaardiging van ons vak binnen onderwijs en samenleving. Hopelijk wordt dan ook duidelijk waar we de verschillende uitdagende beweegactiviteiten op wensen te ordenen en we een steeds duidelijker beeld krijgen en op kritisch-constructieve wijze keuzes kunnen maken om de lessen betekenis- en waardevol in te richten voor onze leerlingen. Zodat de leidende vraag van buitenstaanders naar onze vakwereld: “Wat bedoelen jullie nu eigenlijk met ‘Goed leren bewegen’?”, oftewel wordt het leren goed te bewegen (bewegen verbeteren) of leren goed deel te nemen aan bewegingsituaties, uiteindelijk naar behoren en concreet beantwoord?

Dit inleidende artikel wordt in dit magazine vervolgd met vijf deelartikelen:

- 1 Lichamelijke oefening (p. 10);
- 2 Lichamelijke opvoeding (p. 12);
- 3 Sportonderwijs (p. 16);
- 4 Bewegingsonderwijs (p. 32);
- 5 Sport- en bewegingsonderwijs (p. 34). ●

Bronnen

- Biesta, G. (2011). Het beeld van de leraar: over wijsheid en virtuositeit in onderwijs en onderwijzen. *Tijdschrift voor Lerarenopleiders (VELON/VELOV)*, 32 (3), 4-11.
- Brouwer, B., Aldershof, A., Bax, H., Van Berkel, M., Van Dokkum, G., Mulder, M.J., Nienhuis, J. (2011). *Human movement and sports in 2028. Een blik in de toekomst van lichamelijke opvoeding/bewegingsonderwijs en sport op school*. Enschede: SLO.
- Brouwer, B., Houthoff, D., Massink, M., Mooij, C., Mossel, G. van, Swinkels, E., & Zonnenberg A., (2012). Basisdocument bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Ziest: Jan Luiting Fonds.
- Brouwer, B. (2021). Op zoek naar beweegidentiteit. *LO Magazine*, 109 (1), 4-7.
- Crum, B.J. (2011). Vakconcepten: belang en kritische bespreking. In: H. Stegeman & B. Brouwer & C. Mooij (red.). *Onderwijs in bewegen – Basisthema's in bewegingsonderwijs en sport op school*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Curriculum.nu (2019). *Bewegen & Sport*. Den Haag. Verkregen van <https://curriculum.nu/ontwikkelteam/bewegen-sport/>
- KVLO (2017). *Beroepsprofiel Leraar Lichamelijke Opvoeding*. Zeist: KVLO.

Contact

redactie@kvlo.nl

Foto's

Anita Riemersma

Kernwoorden

bewegingsonderwijswoorden, vakvisie, doelstellingen, vakconcept, verschijningsvormen